

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Соединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

№ 127 (12217) 1983 чылдың июнь 2, четверг 1925 чылда үндэсизелтинген Орта 3 коп

КАМНАЛГАНЫ КҮШТЕДИРЕР

Республиканың үлөтүр бұдурүлгелеринде, тудугларында, ажил-агыйларында, албан организацияларында одалга-энергетика, чиг-эт болгаш өскө-даа материалдыг курлавырларны камнаар, чөптүг ажылгаар талазы-биле тодаргай ажилдар кылдынып турар. 1982 чылда үлөтүргө 7,5 миллион, тудугга 3,6 миллион, транспортка 2,5 миллион киловатт-шак электри энергиязы камнаттыгын. Бо чылдың бирги кварталында республиканың улус ажил-агыйының 926 муң киловатт-шак электри энергиязы, 5790 ажыг гигакалорий чыгып энергиязы, 81 тонна кывар-чаар материалдар камнап алдынган.

Одалга-энергетика, чиг-эт, материалдыг курлавырларны камнаар, чөптүг ажылгаар талазы-биле «Тыва даг-дугу» комбинаттың, Тываның электри четкилериниң, суг комбинатының, Кызылдың эт комбинатының амы үеде ажилы өскө бұдурүлгелерге үлөргө, өөредиглиг дуржулга бооп болур. Ол болгаш өскө-даа бұдурүлгелерде бо чылдың эгизинден бээр экономиктиг ажыны нийтизгиле 3700 муң киловатт-шак электри энергиязы, 4300 гигакалорий чыгып энергиязы камнаар техниктиг 27 хемчеглерин боттандырган. Республиканың бұдурүлгелеринде чаартынычларының болгаш чогаалдычыларның камналгалыг, ажыктыг ажилдарының иди бээр чогаалдычы саналдары, хемчеглери көвүдөп турар. 132 муң киловатт-шак электри энергиязын, 26,6 тонна чигежигден одаар чүдүлү камнаар чаартыкчы беш саналдары бирги кварталда республика конкурсуна кирген.

Ыңалзаком одалга-энергетика, материалдыг курлавырларны камнаар, чөптүг ажылгаар талазы-биле республикада ап чоруттунуп турар хемчеглерин деңгели болгаш ажыктыг СЭКП-ниң XXVI съездинин, СЭКП ТН-ның ноябрь (1982 ч.) пленумунуң негеделеринде, СЭКП ТН-ның Чингиз секретары эш Ю. В. Андроповтуң айткышыннарында ыраатта четпейн турар. Чикээ, бо чылдың чүгө бирги кварталында республикада 1132 тонна чигежигден одаар чүдүлүгүненин амыр чарыгдалганын. «Тыва кобальт» комбинат, Кызыл-Мажалыктың эт комбинаты, Сельхозтехникумунуң АТБ-зи, Элегес-Аксыйның хана материалдары кылып завод, «Тудуг кезектери» комбинат, Кызылдың дааранылга фабрикасы, № 1, 2, 3 АТБ-лер болгаш чамдык өскө-даа бұдурүлгелер электри энергиязын чылдың эгизинден артыкка чарыгдалганын. Ол бұдурүлгелерде камналгаларны чөдип амыр дээш тодаргай, доктаамал ажил чорбайн турарын, коллектив ижигүүнериниң ортунда аңаа саладар чедирер кижизидилге ажилы сула тургустунган. Оларда одалга-энергетика, чиг-эт, материалдыг курлавырлар камнаар талазы-биле социалист чарыш четпес организалгаан.

Республиканың совхозтарында электри энергиязының, одаар чүдүлүгүн, кывар-чаар материалдарының камналгаларының айтырымы онза чиди-биле тургустунар ужурулг. Бо чылдың бирги кварталында нийтизгиле 14 солхоз, оң шитинде «Енисей», «Нара-Хаан», «Ник-Тей», «Кызыл тараачын», «Саян», «Хадын», «Нүш-ажылдың хостуу», «Искра», Жаанов, СЭКП-ниң 50 чыны аттыг совхозтар электри энергиязын, доктааттынганында амыр чарыгдалган. Кывар-чаар материалдарының камналгаларының айтырымы база ыңдыг чергелиг.

Цемент, дилгил материалдары, одаар чүдүлү, бензин, солорка камналгаларының талазы-биле доктааттынган даалгалар республикага эртен чылып күүсеттинмээ. Тываның автотранспорт эргелелиниң бұдурүлгелери электри энергиязын, бензинин, одаар чүдүлүгүн амыр чарыгдалган. «Тыва көдээ тудуг» трест чыгып, электри энергиязын, кывар-чаар материалдары, кара металл кылыгларын, цементин, дилгил материалдарын эртен чылып база артыкка чарыгдалган. Эзэш хай бұдурүлгелерде болгаш организацияларда материалдыг чарыгдалгалары кызыларының ажилдап кылдынган организалга-техниктиг хемчеглери боттанмаан. Республиканың министрлериниң, ведомстволарының ууртукчулары материалдыг курлавырларны камнаарының, ону чөптүг чарыгдалгаларының талазы-биле ажилды күштелдирериниң бар аргаларын чөдип ажиллавын, боттарының чарыгдалгаларында бұдурүлгелерге, организацияларга бо талазы-биле сорулгалары боттандырылган чогуур дузаны эзэш чедирип, ол ажилды ууртукчу, контролдар талазы-биле четпес ажилдап келген.

Материалдыг курлавырларны камнаарының аргалары бұдурүлгелерде, ажил-агыйларда дозуу-биле ажилгалтынмайн турар. Артынчалык, тус чериниң материалдарын ажиллавын кичээлге ам-даа кошкан. Катап ажилгалтынар чиг-эт курлавырларын чыгар, ажилгалга кирер ажилдың деңгели негеделге четпес. Кара, өңүг металлдар артынчалык, макулатураның, ырашталган кылыгынының артынчалык, резина-техниктиг материалдарының дыңа хай кезин бок кылдыр төктүңүп турар. Чонунч хергелер бааранарын бұдурерин көвүдөдирине катап ажилгалтынар курлавырларын, тус чер материалдарын эзэш ажилдап турар.

Одалга-энергетика, чиг-эт болгаш өскө-даа материалдыг курлавырларның камналгаларының дугайында СЭКП Төп Комитетиниң болгаш ССРЗ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң 1981 чылдагы доктаалыга база СЭКП ТН-ның камналга чурумун улам күштелдирер талазы-биле оң соондагы айткышыннарга дүшүтүр тартия организацияларының сорулгалары улуг. Чер болганга, ажил-агый, бұдурүлгө коллективтеринге, цех, бригада, звено бүрүзүне камналга чурумун шыңгып сагыры дээш ажилды тартия организациялары баштаар, ону улам шыңгырадыр, бо талазы-биле коммунисттерин үлөргөн бедирер ужурулг. Эзэш чарыгдалгаларын үндүрүп тургаш, эки, шыңарып хай продукцияны дээр дээш шимчээлини тартия организациялары баштап, ууртукчула. Бұдурүлгелер күш-ажылдың сагылга-чурумун быыылгал, бұдурүлгүнүн ажилының бедиреринге камналга чурумун сагыры аңаа чогуур саладары чедирер апаар. Ыңалгаш тартия организациялары, бұдурүлгелерин, организацияларын ууртукчулары камналга чуруму шыңгып сагыттынган турган, артын чарыгдалгала-даа болбазын, ажил чок оотаттынган материалдыг курлавырлар чыгыптын дээр кижизидилге ажилын коллективтерге доктаамал чорудар ужурулг.

Камналга айткыры улус ажил-агыйын ажыктыг болдурарының бир кол негеделги. Ол талазы-биле төлөилетинген хемчеглерин боттандыраары дээш демисел тартия организацияларының чугула сорулгаларының бирээзи болур.

ЭКЗАМЕННЕР ЭГЕЛЭЭН

Дүң республиканың ортумак школаларында доозарының күрүнө экзаменнере эгелээн. Шунту школаларда 3400 онгу классчы ортумак школалар доозуп увер. Дүң ортумак орус литературага чогаалдыгы бижээлдер. Школаны дооскап олар амырдылче быыг бажынар-биле кирерлер. Ону чөдип алгыже доозарының күрүнө шыгдалгаларын чедирериниң дужаар ужурулг.

Кызылдың № 2 болгаш 3 школаларында 88 онгу классчы экзаменнере дужаал кирген. Ортумак школаның прогаммаларында көрдүгөн чогаалдарга база хостуг темаларга шыгдалган темаларының айы-биле чогаалдыгы уруугар бижээлдер.

ЧУРУКТАРДА: Кызылдың № 2 болгаш 3 школаларында онгу классчылар орус литературага чогаалдыгы бижеш орлар.

Ю. КОСАРЬКОВТУҢ ФОТОЛАРЫ.

Арвид Янович Пельшени орнукуштуканы

Кызыл шөлге кажыдал митингизи

Коммунист тартияның болгаш Совет күрүнениң көскү ажилдакчызы, СЭКП ТН-ның Политбюро кезигүлү, СЭКП ТН-ның чыныда Тартия контролунуң комитетиниң даргазы, ССРЗ-ниң Дээди Советиниң депутаты, Социалист Күш-ажылдың ийи дакыш Маадлары Арвид Янович Пельшени орнукуштуканы июнь 1-де Москвага болган.

...Январьда бажыңның Колонналыг алынып ийи хун кайчыдалды-биле шимжөөн турган. А. Я. Пельшени мага-бодун салган хаарыкты аңаа вектор болгаш чечектер аразыга бедиктээш кырылга салган турган. Мөчөөн кижиниң мага-бодун июнь 1-же додунге боттандылаан.

Будуну кетти амырдылган коммунист тургузушкунуң олду ууртукчу херезинге бааралаткан тартияның шычы оглуна ханы күндүлгелерин килергелээр дээш Москва-ның болгаш обласкы мунду ажил-ишчилер, экилдер, коммунисттер, крайларын болгаш областтарын төлөөлүкчелери, тартия, совет болгаш хой-ниити организацияларының ажилдакчылары, ортем болгаш кулдуу ажилдакчылары, шериг палатынчы тугу-сокаал чок бокко шуужум кээп турган.

Орнукуштуканы организалгаан талазы-биле чазак коммунисттериниң кезигүүшери хуудулда танымында турар.

10 шак. Мөчөөн кижини хаарык салган аалче кирер сокаткан. Арвид Янович Пельшени орнукуштуканы болгаш суруччулары аалга артаан. Чараш буулажырының соолгу минутагы.

Кажыдал аялгашын мурдун турла хаарыкты Колонналыг аалдан үндүргөш, артылар аалдыгын салган. Кажыдал шуужууга Кызыл шөлге угулдуу чоруккан.

Кажыдал буулажының мурдунда — хой саныг ве-ноктар, Төрөн чурттуң мурдунда А. Я. Пельшени ачы-хавылазын демделгөш шыр-наларын кызыл атлаа шыр-тыкыгаштар кырынга ап чораван.

Кызыл шөлде — наймыс-лалдыг болгаш Москва чыны-чалын ажилы чонларын төлөөлүкчелери. Баала-мала, килергелер — СЭКП ТН-ның келеттүлери болгаш келеттүлери келеттүлери, СЭКП-ниң Төп ревизия ко-

миссиязының кезигүүшери, ССРЗ-ниң Дээди Советиниң депутаттары, Министрлер-ларын болгаш ведомстволарын ууртукчулары, тартия болгаш совет ажилдакчылары, ССРЗ-де дипломаттыг төлөө черлериниң башчылары турган.

Шериг кезектери шөлге сөздүр чыскаалыккан. Олар-ның коллопаларының кырында дайынчы туктар мөгейген. Кажыдал буулажының кыламы Мавзольде бедиктеп келген. Мөчөөн кижиниң мага-бодун хаарык болгаш бедиктээш кырынга тургускан.

Эштер Ю. В. Андропов, Г. А. Алнев, М. С. Горбачев, В. Г. Гришин, А. С. Громов, Н. А. Тихонов, Д. Ф. Устинов, К. У. Черненко, И. И. Демичев, В. И. Долгих, В. В. Кувшинов, Е. И. Попов, М. С. Соловьев, М. В. Замлин, И. В. Капотов, К. В. Русаков, И. И. Рыжков, орнукуштуканы организалгаар талазы-биле чазак коммунисттериниң кезигүүшери, Мавзольде ийи индиргич үнүп келген.

Чазак коммунисттериниң даргазы, СЭКП ТН-ның Политбюро кезигүлү, СЭКП ТН-ның чыныда Тартия контролунуң комитетиниң даргазы, ССРЗ-ниң Дээди Советиниң депутаты А. Я. Пельшени ханы камналгалары-биле сөөлүгү орукта үлөп турар-дыр деп, ол чуталаан.

А. Я. Пельшени амык-чалым сөзүндө амырдылгың өңөлдү хуңгунге чедир бору деңгелин тартияның херезинге бааран болдурган. Ол оң хурунунда 1915 чылда кирген, Кымык ордуну шурмунарында эгелээш, бистин хурунунга чедир тартия-биле калы маадлары бедиктээш деңгээлге чедир орукта үлөп турар-дыр деп, ол чуталаан.

А. Я. Пельшени амык-чалым сөзүндө амырдылгың өңөлдү хуңгунге чедир бору деңгелин тартияның херезинге бааран болдурган. Ол оң хурунунда 1915 чылда кирген, Кымык ордуну шурмунарында эгелээш, бистин хурунунга чедир тартия-биле калы маадлары бедиктээш деңгээлге чедир орукта үлөп турар-дыр деп, ол чуталаан.

Чыдары ол херекке бүрүң-биле бердиген. Чаа хевириниң тартияның дугайында лепниң өөрдиги мога чок пропалда-ламышан, ол ажилдың деңгелин стилин, тартия амырдылгың лепниң принциптерин амырдылгалар боттандырып келген. Ол тартия тургузушкунга, бир-ле дугаарында тартияның контрол-га хамаарышкан ажилдары бижээл.

А. Я. Пельшени бистин сөгити-малык чалыгы чок сиги-ригиле болгаш социалист Ала-чурттуң патриоту болуп артар. Ол совет улустуң — бистин чуртувустуң уластарының чок интернационалы база социал кий-тизделгелерин чалгыс эки дөш социалист чурттары уластарының пайырылы дөш, боттандырып боттандырып уластарының дөш кезээде ажи-биле туржуп турган.

А. Я. Пельшени делегетини коммунисттер шимчээлиниң ооруткучуларга ажилга эвээш өскө күжүн берген, ол аны-дуңма-партияларын төлөөлүкчелери-биле ужуражып, оларын сөздүлериңе олуржуп турган.

А. Я. Пельшени амырдылгың болгаш ажил-чорудуу-лу бугу коммунисттерге болгаш совет патриоттарга Төрөн чуртуга, тартияның болгаш социализмниң херезинге кызыгаш чок бердиген чорутуң чырыкчалачан үлөргө-чизээ болур.

Латвияны Компартияны, ТН-ның бирги секретары А. Э. Восс митингине чүвө чурталаан. Биске, Латвия ССР-ниң коммунисттерге болгаш бугу ажилы чонларынга, оңага аар камналгаларында деп, ол демделгөш. А. Я. Пельшени ады-биле Совет Латвияны төвүгүнүң хой-хой чырыкчалачан аршынар холбашан.

Латвияга Совет эрге-чарыгына катап тургусканын сөздүлө, Арвид Янович 25 чыл иштинде Латвияны Компартияны ТН-ның секретары, оң соонда ТН-ның бирги секретарына үр-түшкөлдө ажилдап келген, ол республиканың экономика-ны болгаш кулдууларын хөдөйтүр дугайында мога чок сөзүлгө чораван. Тартияның чоруткучу А. Я. Пельшени ады-биле Совет Латвияны төвүгүнүң хой-хой чырыкчалачан аршынар холбашан.

ТЕХНИКА АЖЫГЛАЛЫН ЭКИЖИДЕР

Көдээ ишчилерге ам кончук күчүлүг, бедик бұдурүлгүлүг болгаш нарын тургузулгүлүг машиналар кээп турар апаар. Оларын аразында К-701, Т-150К тракторлар, СКД-6, КСК-100 комбайнлар болгаш өскө-даа техника бар. Бо бугу техниканың экилери болгаш ажиллап турарын хынап көөр болза, дыңа хай курлавыр чедир ажилгалтынмайн турар. Техниканың экилери дүрүм-ненин хажыктыгы, аварияларын, септелгенин шыларын ийи ботай болуп турарын түнелгелде дыңа хай машиналар ажиллап ийи-үш алашкан чедирин турар.

Ажил-агыйжы эвес чоруктуң хараазы-биле техниканың күчү чөдип ажилгалтынмайн турар. Чижээлээрге, «Шамбалы» совхоз «Кировецтерин» үзүк сөөртүргө чүгө чыгыс тергелг ажиллап турган.

Ыныг тракторларын, амырдыл сөөртүргө ажиллап турар тазарыгдалар база бар, бо чорук ажилды бот-үзөми аңаа автотранспорт ажилла-нында ийи-үш катап улгаттырып турар.

Көдээ ажил-агый техниканы ажиллап ийи-үш алашкан чедиринге улуг рольду техниканы ийи ажаар ойнап турар. Оң чижээ «Ленинчи орук», «Хемчик», «Революцияны чалгыс-жы», «Чыраа-Бажы», «Өкө», «Саян» совхозтардан көрүп болур. Бо ажил-агыйларда техниканы ажиллап ийи-үш алашкан чедиринге улуг рольду техниканы ийи ажаар ойнап турар. Техника кылар-чаар чүдү куураа база мөшкө-саттыгдалар. Тракторист чүгө ай санын техниктиг ажилла-ны тускай ажи-агый-мастерлер кылар, а үрелишкенин көрүп чорукта мастерскаяларды септелгелер септээр. Күп-ажылды мынчаар ажилла-ны техниканы ажиллап ийи-үш алашкан чедиринге улуг рольду техниканы ийи ажаар ойнап турар.

Чыл дургузунда «Беларусь» тракторун техниктиг ажилла-ны кылырында 115 кижик-шак, ДТ-75-ке 152, а К-700-ке 220 кижик-шак негеттнер. Көжү машиналарының тех-ажаалдыг санаскаа безин ыныг. Оң уламында чыгыс механизаторга техниктиг ажилла-ны бүрүн кылыр хөк-кырында шимчээлгиле. Чижээлээрге, ону кылырында механизатор ажиллап ийи-үш алашкан чедиринге улуг рольду техниканы ийи ажаар ойнап турар.

Чижээ, рудниктиң хоочуну В. Д. Козлов ууртукан № 1 экскаватор бригаданы план-ны ооналгаларын үргүлчү амыр күсүлгөш, графика мурнап чоруп орларар.

Бригада май айда база эки ажилдаан. Олар 87,5 муң тонна даг породазын чүдү-рүп чорудуп тургаш, 145 муң тонна фабрикаже чорут-кан. Ол мынчап Ю. С. Арла-шова ууртукан № 13 экска-ватор бригаданы ажил-хө-рө бұдурүп. Бригада кол-лектив майын бұдурүлгө-лини 138 хуу күсүлгөш. И. М. Рудниктиң бригаданы ажил-хө-рө бұдурүлгө-лини 138 хуу күсүлгөш.

Чер үткөткөдөгү ажи-агый-ажи-агый чарыкка ай планын 140 хуу күсүлгөш И. А. Устиновтун бригаданы эки түн-нелди көргөсөн. Олар июнь айының бұдурүлгө-лини хуусаадан өртө күсүлгөш дөшт ажилдап турарлар.

(Бистин көрү).

Техниканы тоймаларының болгаш деңгелин чижээл-тери база хай. Техниканы ка-далгалга тургузулгүлүг дү-рүмнени сагыттыгдалар тур-арын түнелгелде машиналар-ның ажиллап хуузазын кы-зырмы, кывар-чаар материал-дар болгаш артык кезектер ча-рыгдалар көвүдөш, техниканы ажаарында хай хөргөн үнүп турар. Бо бугуна уружуудан техниканы аңаа турар чорук база көвүдөш.

Ажил-агыйжы эвес чоруктуң хараазы-биле техниканың күчү чөдип ажилгалтынмайн турар. Чижээлээрге, «Шамбалы» совхоз «Кировецтерин» үзүк сөөртүргө чүгө чыгыс тергелг ажиллап турган.

Ыныг тракторларын, амырдыл сөөртүргө ажиллап турар тазарыгдалар база бар, бо чорук ажилды бот-үзөми аңаа автотранспорт ажилла-нында ийи-үш катап улгаттырып турар.

Көдээ ажил-агый техниканы ажиллап ийи-үш алашкан чедиринге улуг рольду техниканы ийи ажаар ойнап турар. Оң чижээ «Ленинчи орук», «Хемчик», «Революцияны чалгыс-жы», «Чыраа-Бажы», «Өкө», «Саян» совхозтардан көрүп болур. Бо ажил-агыйларда техниканы ажиллап ийи-үш алашкан чедиринге улуг рольду техниканы ийи ажаар ойнап турар.

Чыл дургузунда «Беларусь» тракторун техниктиг ажилла-ны кылырында 115 кижик-шак, ДТ-75-ке 152, а К-700-ке 220 кижик-шак негеттнер. Көжү машиналарының тех-ажаалдыг санаскаа безин ыныг. Оң уламында чыгыс механизаторга техниктиг ажилла-ны бүрүн кылыр хөк-кырында шимчээлгиле. Чижээлээрге, ону кылырында механизатор ажиллап ийи-үш алашкан чедиринге улуг рольду техниканы ийи ажаар ойнап турар.

Чижээ, рудниктиң хоочуну В. Д. Козлов ууртукан № 1 экскаватор бригаданы план-ны ооналгаларын үргүлчү амыр күсүлгөш, графика мурнап чоруп орларар.

Бригада май айда база эки ажилдаан. Олар 87,5 муң тонна даг породазын чүдү-рүп чорудуп тургаш, 145 муң тонна фабрикаже чорут-кан. Ол мынчап Ю. С. Арла-шова ууртукан № 13 экска-ватор бригаданы ажил-хө-рө бұдурүп. Бригада кол-лектив майын бұдурүлгө-лини 138 хуу күсүлгөш. И. М. Рудниктиң бригаданы ажил-хө-рө бұдурүлгө-лини 138 хуу күсүлгөш.

Чер үткөткөдөгү ажи-агый-ажи-агый чарыкка ай планын 140 хуу күсүлгөш И. А. Устиновтун бригаданы эки түн-нелди көргөсөн. Олар июнь айының бұдурүлгө-лини хуусаадан өртө күсүлгөш дөшт ажилдап турарлар.

(Бистин көрү).

Техниканы тоймаларының болгаш деңгелин чижээл-тери база хай. Техниканы ка-далгалга тургузулгүлүг дү-рүмнени сагыттыгдалар тур-арын түнелгелде машиналар-ның ажиллап хуузазын кы-зырмы, кывар-чаар материал-дар болгаш артык кезектер ча-рыгдалар көвүдөш, техниканы ажаарында хай хөргөн үнүп турар. Бо бугуна уружуудан техниканы аңаа турар чорук база көвүдөш.

Ажил-агыйжы эвес чоруктуң хараазы-биле техниканың күчү чөдип ажилгалтынмайн турар. Чижээлээрге, «Шамбалы» совхоз «Кировецтерин» үзүк сөөртүргө чүгө чыгыс тергелг ажиллап турган.

Ыныг тракторларын, амырдыл сөөртүргө ажиллап турар тазарыгдалар база бар, бо чорук ажилды бот-үзөми аңаа автотранспорт ажилла-нында ийи-үш катап улгаттырып турар.

Көдээ ажил-агый техниканы ажиллап ийи-үш алашкан чедиринге улуг рольду техниканы ийи ажаар ойнап турар. Оң чижээ «Ленинчи орук», «Хемчик», «Революцияны чалгыс-жы», «Чыраа-Бажы», «Өкө», «Саян» совхозтардан көрүп болур. Бо ажил-агыйларда техниканы ажиллап ийи-үш алашкан чедиринге улуг рольду техниканы ийи ажаар ойнап турар.

Чыл дургузунда «Беларусь» тракторун техниктиг ажилла-ны кылырында 115 кижик-шак, ДТ-75-ке 152, а К-700-ке 220 кижик-шак негеттнер. Көжү машиналарының тех-ажаалдыг санаскаа безин ыныг. Оң уламында чыгыс механизаторга техниктиг ажилла-ны бүрүн кылыр хөк-кырында шимчээлгиле. Чижээлээрге, ону кылырында механизатор ажиллап ийи-үш алашкан чедиринге улуг рольду техниканы ийи ажаар ойнап турар.

Чижээ, рудниктиң хоочуну В. Д. Козлов ууртукан № 1 экскаватор бригаданы план-ны ооналгаларын үргүлчү амыр күсүлгөш, графика мурнап чоруп орларар.

Бригада май айда база эки ажилдаан. Олар 87,5 муң тонна даг породазын чүдү-рүп чорудуп тургаш, 145 муң тонна фабрикаже чорут-кан. Ол мынчап Ю. С. Арла-шова ууртукан № 13 экска-ватор бригаданы ажил-хө-рө бұдурүп. Бригада кол-лектив майын бұдурүлгө-лини 138 хуу күсүлгөш. И. М. Рудниктиң бригаданы ажил-хө-рө бұдурүлгө-лини 138 хуу күсүлгөш.

(СЭТА).

ХӨЙ УРУГЛАРЛЫГ ИЕЛЕРНИ «МЕНИЦ АЛДАРЫ» ОРДЕННЕР-БИЛЕ БОЛГАШ «МЕНИЦ МЕДАЛЫ» МЕДАЛЬДАР-БИЛЕ ШАННААР ДУГАЙЫНДА

Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң
Президиумунуң Чарлыы

ССРЭ-ниң Дээди Советиниң
өмүсөөндөн шааннаары бола-
а:

БАЙ-ТАЙГА РАЙОНДАН

Беш уругну божаан болгаш
кижиктенгелерни «Мениц
медалы» медалдың II чеге-
зи-биле

Екатерина Ховалыговна
Кара-Донгак — Тээли суурда
уруглар садның ажалчыны.
Манзат Донтоковна Коңчук
— Бай-Тал ортумак школанын
ажалчыны.

Чеченмаа Шомбуловна Сал-
чак — «Мурнакты» совхозтуң
ажалчыны.

Чеченмаа Шомбуловна То-
ре-Монге — «Бай-Тал» сов-
хозтуң ажалчыны.

Зинаида Салчак-Херек —
«Бай-Тал» совхозтуң уруг-
лар садның ажалчыны.

Александр Борбак-Ооловна
Чалым — Тээлиниң хары-
заа белдириниң ажалчыны.

БАРЫН-ХЕМЧИК

Сес уругну божаан болгаш
кижиктенгелерни «Мениц
алдары» ордениң II чеге-
зи-биле

Зоя Карпаннаровна Лама-
жым — «Хемчик» совхозтуң
ажалчыны.

Күзөңмаа Дойбуловна Сал-
чак — «Хемчик» совхоз-
туң ажалчыны.

Тамара Шини-Белековна
Хомушук — «Хемчик» сов-
хозтуң ажалчыны.

Чеди уругну божаан бол-
гаш кижиктенгелерни «Мениц
алдары» ордениң III чеге-
зи-биле

Наама Диртык-Коковна
Саал — «Хемчик» совхозтуң
ажалчыны.

Сайгит Аттыг-Ооловна Хо-
мушук — «Хемчик» совхоз-
туң ажалчыны.

Алду уругну божаан бол-
гаш кижиктенгелерни «Мениц
алдары» медалдың I чеге-
зи-биле

Тамара Салы-Мадыровна
Аракчаа — райондун бухгалтер-
и.

Чечек Делиновна Савыл-
«Тыва дөг-дүгү түдү» эрге-
дегизидиң элдер кидизиниң ин-
спектору.

Толчат Күжүгетовна Сотпа

Кызыл-Мажалыктың туу-
бу заводунуң ажалчыны.
Чеченмаа Содуповна Союн
— Шензор ортумак школа-
зының ажалчыны.

Бичин-Уруг Шугдуровна
Хомушук — Эрга-Барлык
суурда кинемеханик.

Беш уругну божаан болгаш
кижиктенгелерни «Мениц
медалы» медалдың II чеге-
зи-биле

Розалия Чудумовна Аран-
тан — Кызыл-Мажалыктың
эрт комбинатының ажалчы-
ны.

Зоя Озаканова Кара-Сад-
«Хемчик» совхозтуң ажалчы-
ны.

ӨВҮР РАЙОНДАН

Тос уругну божаан болгаш
кижиктенгелерни «Мениц
алдары» ордениң I чеге-
зи-биле

Сарыг-Кис Мадыровна
Балган — «Торгалыг» совхоз-
туң ажалчыны.

Вера Кара-Шулуевна, Ка-
ра-Сад — «Кызыл туң» сов-
хозтуң ажалчыны.

Чеди уругну божаан бол-
гаш кижиктенгелерни «Мениц
алдары» ордениң III чеге-
зи-биле

Нина Монгушовна Монгуш
— райпо садгызчы.

Раиса Калжыковна Оор-
жак — «Кызыл туң» совхоз-
туң ажалчыны.

Алду уругну божаан бол-
гаш кижиктенгелерни «Мениц
медалы» медалдың I чеге-
зи-биле

Уйун Кыргыс-Овна Савек-
пунт — Чаа-Суурда эмгекте
пунктуунуң эргекчиси.

Беш уругну божаан болгаш
кижиктенгелерни «Мениц
алдары» медалдың II чеге-
зи-биле

Мария Байириновна Монгуш
— Хандагайты ортумак шко-
лазының ажалчыны.

Диртык-Кара Туматовна
Чудум-Оол — «Торгалыг» сов-
хозтуң ажалчыны.

Тыва АССР-ниң Дээди

Советиниң Президиумунуң
Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Советиниң Президиумунуң
Секретары Н. БОЙДУ.

Кызыл хоорай,

1983 чылдың май 19.

ТАНДЫ РАЙОНДАН

Алду уругну божаан бол-
гаш кижиктенгелерни «Мениц
медалы» медалдың I чеге-
зи-биле

Галина Доржуевна Оюн —
«Коммунизмниң хереси» сов-
хозтуң ажалчыны.

Беш уругну божаан болгаш
кижиктенгелерни «Мениц
медалы» медалдың II чеге-
зи-биле

Антонина Андреевна Седых
— «Россия» совхозтуң ажал-
чыны.

Бичин Анаратовна Хомуш-
ук — «Коммунизмниң хереси»
совхозтуң ажалчыны.

ЭРЗИН РАЙОНДАН

Алду уругну божаан бол-
гаш кижиктенгелерни «Мениц
медалы» медалдың II чеге-
зи-биле

Валентина Монгуевна
Аракчаа — Нарын суурда өт-
бүлө ээси.

Беш уругну божаан болгаш
кижиктенгелерни «Мениц
медалы» медалдың II чеге-
зи-биле

Кара-Кис Шойжаповна Кур-
ган — Эргиниң хары-заа белди-
риниң Мореңде салбырынч
почтапону.

КЫЗЫЛ ХООРАВДАН

Сес уругну божаан болгаш
кижиктенгелерни «Мениц
алдары» ордениң II чеге-
зи-биле

Елена Васильевна Сафопо-
ва — № 2 АТБ-ниң ажалчы-
ны.

Алду уругну божаан бол-
гаш кижиктенгелерни «Мениц
медалы» медалдың I чеге-
зи-биле

Зоя Георгиевна Юрченко —
Республиканың эң ажал-
чылының ажалчыны.

Беш уругну божаан болгаш
кижиктенгелерни «Мениц
алдары» медалдың II чеге-
зи-биле

Вера Васильевна Кыштер-
ов — № 18 эл-саттың
ажалчыны.

Тыва АССР-ниң Дээди
Советиниң Президиумунуң
Даргазы М. МЕНДУМЕ.

Советиниң Президиумунуң
Секретары Н. БОЙДУ.

Кызыл хоорай,

1983 чылдың май 19.

Төмүрүзектин судамы

ТАЙБЫН ХЕРЭЭН КАМГАЛААР

Бо чыдам июнь 21-26-да
Прагага чыгып «Тайбың бо-
гаш амдылар дээр, ядролу
дөңгө уду» бүгү делегей.
ниң ассамблеясына белетке
делегейниң ийи дайыннары-
ның айымл-халаанын көрүп
эрткен Европа диге улам-
на калбарып турар. Ол хой
төлөзүктөргө чыгып ядролу
айымл-халаанын көрүп
түгүл кыжырашканын уду,
тайбың болгаш делегейниң
айымл чок чоруун «чыгыла-
ны» хой-нигизиниң мөөңдөп,
сырый каттыгына чыгып
гуга фактор болур.

Бүгү-делегей ассамблея-
сына белетке-биле холбаш-
тыр Лиссабонга национал
белеткек ужуражышкыны
ажылы дооскан. Португа-
лияның 250 хой-нигиз, проф-
эвилел болгаш шажын орга-
нацияларының төлөзүкчелери
кыйгырып хузап алган,
1983 чыл Европаның болгаш
бүгү кижик төрөлетениң кел-
дер уезинге шиптирлэг үе
бооп болурун демдеглейнер.

Бүгү-ле чер кырыла тай-
бын талаалыкчыларын ху-
рааларын өлөмөй-биле,
быгылаарына Прага ассам-
блеясының чыгуу болурун
Лиссабонга болгаш ужура-
жышкыны киржикчилери
оппозал демдеглейнер. Бис-
тер «Тайбың болгаш амды-
рал дээр, ядролу дөңгө уду»
чыгыштын салтан со-
руламы боттарынын чедип
алыр ужурун бис деп, олар
хузаалап турганнар.

Бонига болгаш Парижге,
Лондонга болгаш Прагага,
Софияга болгаш Брюссельге,
Римге болгаш Женевага-даа
Европага айымл чок чоруу

болгаш калы ажылдамын
дээр шипчешкиниң неде-
лэз чедипшиниг эрткен.
Агрессияны болгаш реак-
цияны күштериниң күштед-
диргеи боо-төксөткис эилдер
бүдүрер чоруу кандай
айымлалыг. Вашингтонну
болгаш НАТО-нуң өске-даа
найымсалдарын шыва ала
берген министристиг тегер
оралдыкшынын чыгуу-биле
түгүл болурун дээрин улу-
старың медресе билит тур-
арын ол недез көргүскен.

Кижик төрөлетениң угаан-
медерели дайын айымлалыг,
ядролу айымл-халааны бе-
леткегизе удураанын чоруу.
Европаның улустары
чер б о м б у р а э э н
чаагай сеткилдиг бүгү кижик-
лери-биле бир дөмөй,
тайбын к а м г а л а а р
дөңгө, улустар ара-
зын айымл чок чоруун
быгылаарын дээр демисел-
ди улам-на калбартып турар.

ОНЗА БАЙДАЛДЫ УЗАТКАН

МАНАГУА. (СЭТА). Ника-
рагуага Национал катан тур-
гуушук чыгааны Удурутк-
чу чөвүлели чуртун бүгү
вискезирге онза байдалды бер-
чип узадыр шиптирлэг хуза-
алган. Ындыг хемчегни Кат-
тыкшан Штаттарын болгаш
сососачи саттыкчыларын
Санлиночу революцияга уду
агрессии үүлдешкиниери-

ниң дыка калбарганыга хол-
баштып хузап алган.

АКШ-тын болгаш оол чал-
чаларының — америк ТРЭ-ниң
хузаалаа бараан бооп турар
терроржуг дээрбелериниң та-
лазыдан халаашкыларын
ойтур шавар дээр Никарагуа-
га онза байдалды чарлаан
турган.

Чазактын Удуруткчу чөвү-

лениниң онза байдал дугайы-
нда декретин күштүг болур
хузаалаан узадыр-биле хол-
башкан медреселенде сөөлүг
неделелерде контрреволюстуг
бөлүктөр муруну чүккө агрес-
сий фронтуну тургузар дээр
оралдыкшы турар болгаш
чуртун сонгу талазыдан
шургурун күштедирген
демдегиз.

Ливанда

БАЙДАЛ

ниң дачыштыр бир колонна
шериг техникамын чоруткан.
Агрессорун аар чык маши-
наларын болгаш — автобустары
немелде боо-төксөткис болгаш
деришкелерин сооскал чокка
сөөртүп чоруп турар.

Израильдин камгала мин-

етри М. Аренс Сирияны ады-
га база катан кыжынып тур-
ган. Оол өчүк-чөгүзүлгө ме-
делеленде ол араб чуртка
уду агрессианын бооп болуру
херек кырында балыктыктып
турар.

Ливан патриоттар эжелекчи-
лерге уду демиселни үргүл-
чүлөп турар. Олар чуртун
чөөн кезеге израиль хай-
мыкчыларын боосаш, оларга
когаралды чедирген.

Совет номнар Индияда улам-на непертер турар. Бо аамр-
га харылааларын калбартыр — наймалдым, бот-болу
бичириниң, тайбынын болгаш депшигениң херезге казы
ажылдажылыгыны эки кижээ. Чыл бурда бир миллион кезек
номну ол чурт бистен кирип ал турар.

ЧУРУКТА: совет литератураның болгаш үн бижилгезиниң
Демле дегишле-садым.

СЭТА-ның фотозерикамы.

ГРУЗИН ШАЙ

Ада-чуртун шай бүдүрү-
гезиниң 95 хуузу Грузияның
шайжыларының үдүгүн
оппозал. Ынаарга шай бол-
гаш а республикада, шай-
жылар, шай шай-шайлар
бүгү үнүп келген виноград
ышкан, чайчыккан культура
эвес.

Баштайгы шай үнүштерин
Кыдаттан 1848 чылда Грузия-
ның Сукумиде ботаника са-
дымга онзагай үнүш кылдыр
тармакы-биле сөөртүп эки-
ген. Ол үнүштер чаа черге,
Кавказтын Кара далай эри-
териниң субтропиктик клима-
тыга эки тааркык берген.
Хузаанда азын сүрген кижик-
лериң 923 гектар чеге
шай тармагалың калбарты-
рынга 70 чылдар херектегиз-
ген.

Кыдаттын, Индиянын, Цей-
лонунуң делегейге сургажаал
сорттары биле Грузия шай
денекип шыдаар дээрнине
эвас кижиктер бүдүрүп тур-
галар. Ужун чылдарда Ана-
сеули суурга Бүгү-эвилелдин
шай болгаш субтропик кул-
тураларынын таламы биле эр-
тем-шичилел институтун
тургускан, совет субтропик-
тик байдалдарына шайны та-
рып өстүрүшүн ылаштыг
системадан ол шивасту
ажылдап кылган. Ол-ла Ана-
сеули суурга сургажы Грузия
өргөмдөн Ксения Бактадзе
шай өстүрүшүн практика-
сында бир-ле дугаар селекция
сорттарын өстүрүп үндүрген

—Грузия-1 болгаш—2, Замос-
тоисый, Колхида болгаш ес-
ко-даа, боттарының бурун-
дарындан дүжүт талазы-биле
ажыг болуп турар сорттарын

үндүрүп алган.
Амгы үеде Барыш Грузия-
ның 25 райондарында шайны
културжугу турар, 75 муң
гектар шай — шай эвас.
Колхида чылаажаалың кур-
галың, шай-шай алыр болза,
шайның шөлү ам-даа 25—30
муң гектар калбарар. Шай бу-
рунун баштайгы болбазы-
радалгазын амгы үеңиң де-
регтери-биле чепселген 83
фабрика кылдып турар. Чиг-
эти сөөртүрүп, ферментиз-
лериңни, кургалырын бол-
гаш белен продукцияларын
сорттарынын чаа техноло-
гуга схемазын компьютерле-
рин ажалдаар арганы берип
турар. Шай болбазырадыр
фабрикаларынын чегизин улам
налбарган.

Грузияның шай плантация-
ларынын гектардан ортумак
дүжүдү 80 центнер чедип ту-
рар, ол болза бурун шайда
бээр шай бүдүрүп келген
чурттарда шайны дүжүдүп
деп орточо бедик. Оол-биле
чегерелештир Грузияда шай-
ның поган бүдүрүшүн ийити
чыгылдап 1982 чылда рекорд
санга чеген—383 муң тонна.

Ындыг эвас дүжүтү хол-
была чымып күш чегешле
дигиңер. Шай бүдүрүлгезинде
эң-не аар ажалды—дүжүт
чыгылдамын механизастарын
үе неген турган. Грузия кон-
структорлар делегейге бир-ле
дугаар шай бүдүрү чыгар «Са-
картелло» болгаш «ЧА-900»
дээр машиналарын чогаалдып
тургусканнар, бир ындыг ма-
шина шай бүдүрү чыгар сезон
дүжүдүдү 35—40 кижизин со-
луп турар.

Республиканың чериниң

комбинаттарында болгаш пи-
онерлериниң «Орбонко» дээр
дигеринде кыдыкчылыкта бу-
луңдарын тургусуулан, ян-
зы-бүрү спорт херекселерин
четир.

Оларга «хөгүлүг
чарыштар», «школа пазы
чарыштар» — наймалдыг,
каппалга уруулар дээр мар-
гылдаалары олар таңчы-
каннар.

Алхабат.

А. ТАГИЕВ,
СЭТА-ның корр.

бербес, күчүлөр алаа туруп
албас, машиналарын курут
машиналарын болбас кыл-
дыр кижиктерин болгаш те-
хникамын объектилерге ол штаб
ылап шыа хузаап тургузар
ужурап.

1981—1985 чылдарда болгаш
1990 чылда чедир үеде СССР-
ниң экономикагын болгаш со-
циал хөгжүдүшүн болгаш уг-
ламышкыларында Грузияга
шай бүдүрү бүдүрүшүн,
бар турар шай шайларын
күсези-биле болгаш чаа шай
шайларын ажалдаа кирип
турган, элзон көмүдериң
айткан.

Грузия шай шагала-ла су-
рагыш берген. Ону чүге со-
циалист чурттар күзөлдиг-
биле садым ал турар эвес,
Англия, Голландия, Бельгия,
база садым ал турар.

Чигир, лимон болгаш амдан
кирер еске-даа холусаалар
немен турган, шайнын сироп
хевирлг концентратын белет-
кериңниң технологияны
чоонга чаа аш-тем үлөтү-
рүшүн бүдүрүлгезинге да-
чыкка берген. Продукцияны
ол чаа хевир дүрген эстир,
норын амданын-биле болгаш
орбын «Са витамини-биле
ылгалып турар «пельмени»
шай шайыларын бектик
үлөтүшкениң алган.

Республикага шай дээр де-
мисел майдап понырга чедир
үргүзүлгө, грузия шайы-
ның Япониядан садым алган.
Ынаарда Тбилиде «Груз-
сельмаш» заводтуң кылдып үн-
дүрген ындыг аппараттары
япон аппараттардан дулак
чок болган.

Грузия шайжыларың база
бир чаа чүвеси: шай дүжүдү-
шүн ажалдамын автоматтыг
башкарыла системазын
(АБС) дузасы-биле ам ийити
сезонда чоруулар деп турары.
Оол кол соругаа—чидир-
лериң эваскериң, чиг-этиң
шыпарын экиндериң. АБС-
тын топ шайыны кижик
жүңүң куралыларын, фабри-
каларың күчүлери бийли-
гир болганда, кала-даа де-
дентиг байдал тургустуна

(ПМА).

ЧУУ ШАПТЫКТАП ТУРАРЫЛ?

МАДРИД. (СЭТА). Мадрид

ужуражышкыны кир-
жикчилери күрүлериң дыка
хей делегацияларынын ара-
зында социалист чурттарга
хузаап алдымыз чылааалары
чугалажышкыларже НАТО
чурттарынын кирип турар
оралдыкшынын чыгуу-биле
түгүл болурун дээрин улу-
старың медресе билит тур-
арын ол недез көргүскен.

Кижик төрөлетениң угаан-
медерели дайын айымлалыг,
ядролу айымл-халааны бе-
леткегизе удураанын чоруу.
Европаның улустары
чер б о м б у р а э э н
чаагай сеткилдиг бүгү кижик-
лери-биле бир дөмөй,
тайбын к а м г а л а а р
дөңгө, улустар ара-
зын айымл чок чоруун
быгылаарын дээр демисел-
ди улам-на калбартып турар.

НАТО чурттарының делега-
цияларынын ол улагышкыны
ниң ужуражышкынын дара-
зындагы планарыг хураалыг
улачылган. Англиянын, Пор-
тугалиянын болгаш АКШ-тын
төлөзүкчелери Түнеке доку-
ментин таласкында боттары-
нын халааларын киригер
негизир.

ССРЭ-ниң делегациязынын
башкыны, СССР-ниң ашкыны
херектер министриниң ораак-
чысы А. Г. Ковалев, ол неге-
делерге харылап турар, Совет
Эвиелиниң туружу эки бел-
дигир дээрин айткан. Мадри-
д ужуражышкынын киржикчи-
лери күрүлериң Совет
Эвиелиниң Кыйгырында ол
туруш ылаштыг тодаргай-биле
бичигиткен. Ону каттап
сагымзыр катар амык чок
эвес боор: «Бүгү кирип ту-
рар күрүлериң үзөл-болза-
лары амгы үеде чедир бурун-
буле тодаргайың болгаш
чедимчел чугалажышкыны
нарын моон сөөртүп хура-
жышкынын дээр дээр
ужуражышкынын амык
ажыл көргүскен.

Нейтралдыг болгаш кая-
даа каттышпаан чурттарын
чаартыган документинде
Совет Эвиелиниң болгаш со-
циалист өске-даа чурттарын
эвас кий чугула болзаалары
болгаш күзөлдигир кырың бар-
ган дээрин совет делегация-
нын кай ула айтып турган
билдигир болган. НАТО чур-
тарынын чамалык болзалары
кырың барганын база чаава-
с деп болуп турар бис.

Ындыг-даа болза, нейтрал-
дыг болгаш кая-даа каттыш-
паан чурттарының докумен-
тинин төлөзүлгө бистик кү-
зелдеринге бурун-буле
дүшөй турар-даа болза, ийи

чыл тос ай дүргүзүлгө үргү-
чүлөп турар Мадрид ужура-
жышкынын дээр дээр
тур орун аштан бээр-биле
Совет Эвиелини чугула базы-
мын кылган.

Мадрид ужуражышкынын
сангын хонжатарын дүргүзү-
да дооуштарына НАТО чур-
тарынын чалаалары, немелде-
лери шаптыктап турар.

Хузаап алдымыз баш бу-
рун-ла билдигир чалаалары
болгаш немелдерин катан
тургузар дээр орала-
жышкының чүгө чедирин
болуру? Мадрид ужуражыш-
кынын шериге база азы кы-
загаларына бе; оон урукта-
рың бүтүлгө, Хельсинкиде
эзелтен ийити-европа амык-
чорудулажыны билдигир.

ЧССР-ниң делегациязынын
башкыны И. Гулякский, руу-
мин делегациянын башкыны В.
Шандар документинин төлө-
зүлгө нейтралдыг болгаш
кыла-даа каттышпаан чурттар-
нын март 15-те киригенин
буу, гавр хузаап алдында бот-
тарынын делегацияларын

